

Sigurd Swane som digter

Sigurd Swane skrev digte hele sit liv. Hundredvis af dem. Han fik udgivet syv digtsamlinger, som han til stadighed redigerede i. Alle hans notesbøger og små blokke er fulde af udkast til digte, sommetider blot et ord eller en enkelt sætning, som har inspireret ham, andre gange lange digte. Han skrev også historier og eventyr; endog et langdigt. Som barn mente Swane, at han ville være digter. Det var han så uforsigtig at sige højt i skolen, med det resultat, at han blev drillet. Denne historie må have gjort stort indtryk på ham, for han skrev den ind i sine erindringer, gentog den – og minsandten har han også gengivet den som et digt.

Engang i Skolens første Klasse
Lærerinden det Spørgsmaal os gjorde
hver især, hvad helst af alt vi vilde være
naar vi blev store.

(...)

Jeg tøvede lidt, om jeg turde –
Saa sagde jeg: Digter, det største jeg vidste.
Hun sukkede venligt, men de andre i Kor
lo eller gentog det uforsigtige Ord.
Og i Frikvarteret, løb det ud over Pladsen,
han dér, og jeg var kun en Splejs,
vil være Digter, Jo, han er najls.

De grinte af mig, store og smaa.
(...)

Uden titel og udateret, fra ca. 1955-1958. Ikke udgivet.¹

I 16-17-års alderen besluttede han som bekendt at gå malervejen, men han vedblev – med stolthed – at se sig selv også som digter, og han digtede hele livet. Hans syv digtsamlinger udkom i perioden 1912 til 1945, og flere af dem illustrerede han med små vignetter:

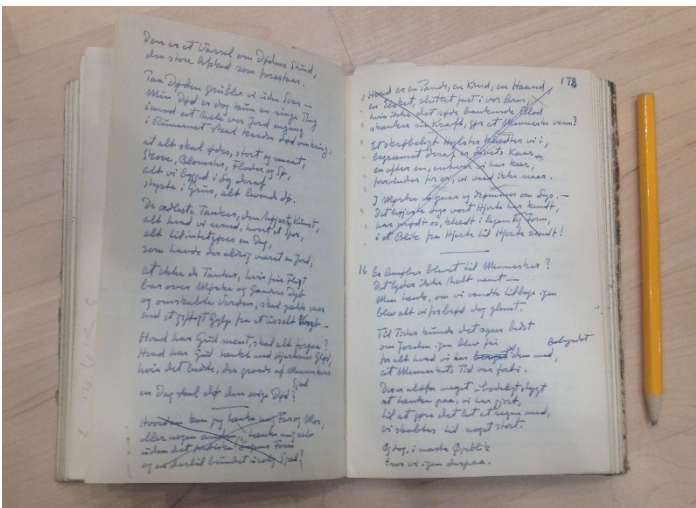
- *Skyer*, 1912
- *Templet*, 1918
- *Tiden*, 1925
- *Sange i Ørkenen*, 1926
- *Under skiftende Himmel*, 1929
- *Mens Årene gik*, 1942
- *Udenfor Vejen*, 1945²

Swane var selv godt klar over, at han manglede viden om digtekunsten, og han nævnede de personer, som hjalp og rådede ham undervejs. Først Harald Kidde, og siden Helge Rode, Otto Gelsted og Christian Rimestad, og derefter især Valdemar Rørdam.

Selv om digtene ikke fik den betydning, han selv tillagde dem, var han ret insisterende i forsøget på at få dem udgivet. I 1917 indsendte han en digtsamling til Gyldendal, som imidlertid refuserede den. Samtidig fremgår det af hans korrespondance med Poul Uttenreitter, at Swane igen og igen prøvede at få trykt et eller flere digte i kunsttidsskriftet *Klingen*, som udkom i 1917-1920. Det var kun et enkelt af hans digte, som blev accepteret. Det blev trykt i *Klingens* aprilhæfte i 1918.³

Mange af digtene – og de utallige udkast til digte – er naturlyrik. Han sanser naturens gang, vinden der blæser, skyerne på himlen. Træer ligesom blomster, bliver benævnt med botaniske navne, og også fugle finder vej ind i digtene. Digtene beskriver det, som også er motivet i mange af hans landskabsbilleder, men hvor malerierne gengiver et synsindtryk, udtrykker digtene følelser. Nogle digte har desuden et religiøst indhold, selv om Swane stædigt hævdede, at han ikke var troende. Hanne skriver et sted i sin dagbog: "Far har altid sagt, 'hvis der er en Gud saa er han i alt, han er i os, i Naturen, overalt; alt har noget af Guddommen i sig.'"⁴ Og det er netop den panteistiske ånd, der optræder i mange af digtene.

Selv om hans digte ikke fik den store opmærksomhed, blev de dog anmeldt. Hans digtsamling *Udenfor Vejen* udkom i foråret 1945, og den fik kun få og ikke særligt positive anmeldelser. Som redaktøren Rasmus Naver skrev til Swane: "med de nuværende store Begivenheder kommer det jo nemt til at betyde, at den bliver helt opgivet" – af anmelderne. De store begivenheder var slutningen af 2. verdenskrig.⁵

En af Sigurd Swanes notesbøger fyldt med udkast til digte

Mange af digtene er rimede – oftest i denne form: fire linjer med rim på anden og fjerde linje: a / b / c / b. Desuden benyttede han sig af en slags stavrim, det vil sige en gentagelse af samme konsonant. For eksempel i den første linje i første strofe af dette digt fra samlingen *Templet*, udgivet 1918:

Kragen

- Her i Dalen ligger Duggen hele Dagen (a)
 Bækken risler i sit Leje blødt (b)
 og af Mjødurt og Skarntyde (c)
 dufter det så krydret sødt. (b)

Nogle digte afspejler begivenheder i hans liv. Der er mange kærlighedsdigte og digte om små børn. Ligeså digte, som beskriver hans desperation over krigen – for eksempel dette uddrag af digtet med titlen *Høst 1914*.

Høst 1914

Se, Stædernes Stolthed er styrtet i Gruset
Og Landsbyens Arner er jævnet med Jord.
Vildt over Marken går vajende Faner,
Brand, Plyndring og Vold og Pinsel og Mord.
Vanvid og Hunger og Sygdom og Sot
følger som Ravne de hærgende Hære,
for Hedningeguder et rygende Blot.

(...)

Hør Feberskrigene vildt gennem Mørket,
som flængende Knive de skærer vore Sjæl,
og de stivnende Knogler stanser vor Gang
med isnende Dødningegreb i vor Hæl.
Vor Glæde flagrer sig død over Val -
det er Livets Begær, det vi alle må eje,
der har jaget os ind i det Helved af Kval.

Templet, 1918

Ligesom han maalede portrætter af sine venner, skrev han digte om dem, både de levende og de døde, f.eks. Harald Kidde, Anna Syberg, Fritz Syberg, Harald Giersing og Knud Hjortø. Desuden er der mange digte *Til min Kone*. Her blot en enkel strofe, som i kort form gentager hans egen livsfortælling om den svære ungdom, indtil han mødte Agnete, som reddede ham.

Til min Kone

I År og Dage bar jeg på smertefulde Sår,
men dine gode Hænder har lægt de gamle Vunder;ⁱ
i Lyset af din Livskraft har jeg nægtet at gå under
og rejst mig, så jeg rolig kan se de tabte År.

Mens Årene gik, 1942

Foruden notesbøgernes vrimmel af udkast til digte er der flere udgaver af de trykte digte, hvor han har indført rettelser med blæk eller blyant. Han arbejdede altså til stadighed videre med digtene. At han selv anså, at hans digtsamlinger var af værdi, fremgår af denne lille notits, som står midt i en af hans utallige notesbøger – uden datering, men sandsynligvis fra 1930'erne, da han selv var midt i 50'erne. "Hvis jeg ikke selv skulde nå det, beder jeg jer andre sørge for at det kgl. Bibliotek og

ⁱ Vunder = sår

helst også et andet f. Ex. Aarhus får et gennemrettet Exemplar af hver af mine Digtsamlinger – måske også andre Ting, om jeg får rettet dem igennem.”⁶

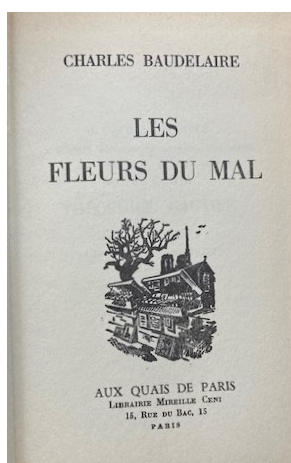
Hvile og afløb

I en notesbog står der ud for et digtudkast, at ”Det var Regnvejr og før det havde jeg travet mig træet efter Motiver, og jeg måtte dog bestille noget.”⁷ Også i erindringerne redegjorde han for, hvordan digtene udfyldte den tid, hvor han ikke kunne male, og at digtningen samtidig gav ham hvile og fryd. ”(...) når jeg digtede, hvad jeg ikke kunde lade være med, var det altid i ’ledige Stunder’, om jeg så må sige – når jeg sad i en Ventesal og ventede, når jeg gik på Gaden, når jeg vidste mig alene hjemme en Tid o.s.v., mine nærmeste Omgivelser var altid bange for at jeg skulde tage Tid og Kraft dertil fra Maleriet. I de År jeg havde Atelier alene havde Versets Muse jo bedre Kår, uden at jeg stjal Tiden fra Maleriet. Jeg måtte dog også have nogle Hvilepauser, og havde tit stille Aftentimers Fryd dermed.”⁸

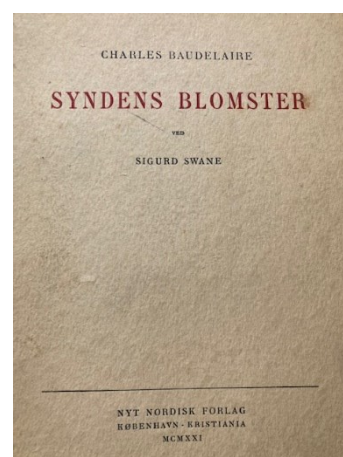
I de tidlige breve til forældrene skrev Swane lidt undskyldende, at han ikke havde kunnet nærme sig for at digte, og så citerede han ind i mellem et digt i brevet. Desuden forsvarede han sig for deres bekymringer. ”– At den Smule jeg digter skulde hindre mig, er en ren Misforståelse, tværtimod bidrager den, mere end I altså tror, til at holde mig frisk og oven Vande, den er Afløb for meget, som må have Afløb, og er også – lad den forekomme andre så spinkel, den vil, Landvinder for mig og således også indirekte til Gavn for min Malerkunst.”⁹

Digtene fungerede både som afløb for følelser og som en ekstra ventil for hans skabertrang, og han mente, at digtene desuden indirekte gavnede hans kunst. Der er ingen tvivl om, at især kærlighedsdigtene – navnlig dem, der var dedikeret til hans tidlige veninde og muse Thora – tjente som afløb for alle de følelser, han ikke kunne vise eller få gengældt. Datteren Gerda forklarede mange år efter, hvordan hans digte netop tjente som en supplerende kanal for hans skabertrang: ”Men der var ting, som han ikke fik sagt i sine billeder, og som skulle ud, og så kom de i supplement i digtene. Og jeg tror, at han hele livet havde behov for at have begge de to kanaler. Men han var maler. Og jeg vil ikke sige, at han var amatør digter, men det var et supplerende, ikke det egentlige.”¹⁰ [Gerda udtalte med vægt på ordet ”var”]

Baudelaire

Den helt store præstation var Swanes oversættelse og gendigtning af Baudelaires digtcyklus *Les fleurs du mal*. Dette arbejde optog ham hele livet, ifølge Agnete. Baudelaires digte har naturligvis også haft indflydelse på Swanes egne digte, selv om de ikke svælger i synd, seksualitet og fordærv i samme grad som Baudelaires. Og dog, nogle af Swanes digte, f.eks. i samlingen *Under skiftende Himmel* fra 1929, handler om krig, død og helvede.

En verden i kaos

En verden i kaos,
 en verden i brand. –
 Det blev saa din lod,
 da du voksed til mand.

En verden i svig
 og en verden i krig,
 en verden, der stank
 af forraadnende lig. –

De kalkede grave
 oplod deres gab –
 ja, de var fulde
 af raadenskab,

og mildhed og godhed
 og latter og fryd
 havde levet i ly
 af bagholdets spyd,

dyret, med tænderne
 skabt til rov,
 var i os selv,
 lod kun som det sov,

men det lured derinde
 med kloen parat – –
 og fædrelandet
 fik sin soldat. –

I en svigefuld verden
 (Gud gik overbord)
 vi vandrer og lader
 endnu, som vi tror.

Under skiftende himmel, 1929

I digtene kunne hans drømme, længsler og tanker om forgængelighed, meningsløshed og død nedfældes. Digtene virkede som en nødvendig modvægt, hvor han kunne udtrykke den mørke del af sit sind. Det var temaer, som han netop ikke udtrykte i sine malerier – de skulle jo ifølge hans eget credo, inspireret af Baudelaire, "omsætte alt i Skønhed" og "binde Værdier af Lys og Lovmæssighed". Derfor var digtene så vigtige for ham selv, og derfor arbejdede han med dem til stadighed. Digtene fik aldrig stor anerkendelse i litterære kredse. I det følgende digt udtrykte han selv, at digtene måske ikke var fuldkomne, men at de kom fra hans inderste, og han anmodede derfor om forståelse og milde domme:

Ak hvad er Digte, flygtige Drømme
 som fanges og fæstnes i Form
 Skygger af dragende Tanker
 Dønⁱⁱ efter Bølger og Storm

Verset er skrevet med blæk, dernæst følger disse linjer skrevet med blyant i notesbogen:

”Jo men netop derfor er de Kød af ens Kød og Blod af ens Blod, men det er kun saa ufuldkomment de kan give et Udtryk for én, derfor, misforstaa ikke, døm ikke haardt, men vær mild.”¹¹

¹ Lille notesblok, KB, Kapsel 23

² Skyer, København, Gyldendal, 1912

Templet, Nordiske Forfatteres Forlag, 1918

Tiden, København, København, Levin og Munksgaards Forlag, 1925

Sange i Ørkenen, København, Levin og Munksgaards Forlag, 1926

Under Skiftende Himmel, København, Levin og Munksgaards Forlag, 1929

Mens Årene fik, København, Gyldendal, 1942

Udenfor Vejen, København, Naver, 1945

³ Breve til Poul Uttenreitter, Klingen, ktdk.dk, april og maj 1918

⁴ Hannes dagbog 1945-08-16, s. 74, LF-arkiv

⁵ Brev, fra Rasmus Naver til Sigurd Swane, 1945-05-29, LF-arkiv, Br-88

⁶ Notesbog nr. 19 KB, Kapsel 20

⁷ Notesbog nr. 14, 1941-05-25, KB, Kapsel 20

⁸ Erindringer, side 58-59

⁹ Brev, fra Sigurd til forældre, 14-08-1907, LF-arkiv

¹⁰ Interview med Agnete og Gerda, 1991, LF-arkiv

¹¹ Notesbog, nr. 9, udateret, måske 1930'erne, KB, Kapsel 20

ⁱⁱ Døn = drøn, høj lyd